

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԼԻՊԱՐԻՏԻ ՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, տ.գ.դ., պրոֆեսոր

ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության

ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ

ԴԱՎԻԹ ՎԼԱԴԻՄԻՐԻ ՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, տ.գ.դ.

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության

ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆԱՅԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՎՃԱՐԱՅԻՆ ՅԱՇՎԵԿՇՈՒ ԴԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՅԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ազգային տնտեսության վճարային հաշվեկշռի կարգավորումն այլևս զուտ տնտեսագիտական խնդիր չէ: Այն առաջվա պես պայմանավորված է լինելու կառավարության կողմից իրականացվող նպատակային տնտեսական քաղաքականությամբ և առավել մրցունակ գործարարների կողմից իրականացվող քայլերով, սակայն հիշատակված միտումներն ինքնին առաջ են քաշում նոր պահանջներ: Ապագայի գործարարը հաջողության հասնելու համար հարկադրված է լինել համաշխարհային ռազմավարության գիտակ, տեխնոլոգիայի վարպետ, գերազանց քաղաքագետ և առաջնորդ՝ օժտված մարդկանց շահագրգռելու կարողությամբ: Տնտեսագետների կողմից ակնկալվում է նաև, որ ապագան ի վերջո պատկանելու է գերհզոր ընկերություններին՝ համաշխարհային գործարար դաշնություններին: Դրանց կառավարիչների գլխավոր մտահոգություններից մեկը կլինի հավասարակշռել տնտեսական շահերը մշակութային առանձնահատկությունների հետ:

Այսպիսով, ազգային տնտեսությունների վճարային հաշվեկշիռներին առնչվող գլխավոր միտումներն են. տեղեկատվական տեխնոլոգիաների անընդհատ կատարելագործումը, որը թույլ է տալիս համադրել ընկերության աշխատանքները միջազգային մասշտաբով, միջազգային դրամական համակարգի հետագա ազատականացումը, որը հնարավորություններ է ընձեռում օգտվել փոխարժեքների շարունակական տատանումներից, քաղաքական թշնամանքի, հակամարտության զգալի նվազումը, որը նոր շուկաներ մուտք գործելու և տնտեսական միություններ ձևավորելու լայն հնարավորություն է տալիս, Արևելքի և զարգացող, նորանկախ երկրների աճող դերը համաշխարհային տնտեսության ներսում և միջազգային կազմակերպություններում, որը տանում է դեպի ուժերի որոշակի վերաբաշխման: Արևելքի շուկաների որոշակի հզորացումը, որը նոր շուկա է ստեղծում և այն գրավիչ դարձնում ներդրումների համար, արտադրությունից դեպի ծառայությունների ոլորտի գերակայության անցումը, որը գիտելիքը դարձնում է արտահանման ամենակարևոր բաղադրիչներից մեկը, տնտեսական, արդյունաբերական նպատակներով տիեզերքի օգտագործումը, որը գործարարության համար նոր հեռանկարներ է բացում: Մեր կողմից քննարկված գլխավոր միտումները թույլ են տալիս կանխատեսումներ անել ոչ միայն առանձին երկրների կամ դրանց խմբերի ու միությունների, այլև օրեցօր ավելի հստակ ուրվագծվող համաշխարհային նոր տնտեսակարգի վերաբերյալ:

Արտահանման վրա հիմնված զարգացման անցնելու և զուգահեռաբար ինովացիոն զարգացման ինստիտուտներ ներդնելու համար կառավարության առաջնահերթ նպատակներից մեկը պետք է դառնա գոյություն ունեցող և պոտենցիալ զարգացման կլաստերների իդենտիֆիկացումը, ինչպես արտահանման ներուժի, այնպես և ինովացիոն զարգացման հնարավորությունների տեսանկյունից: Արտահանմանը կողմնորոշված աճի տեսակետից կարելի է դասակարգել 4 տիպի զարգացման կլաստերներ.

Այն կլաստերները, որոնք ձևավորվել են կամ կարող են ձևավորվել՝ ելնելով Հայաստանում ստեղծվող ավելացված արժեքի մաքսիմալացման սկզբունքից: Դրանք պետք է հիմնված լինեն պատրաստի արտադրանքի մակարդակով տեղական հումքի վերամշակման վրա: Արդեն ձևավորված սեկտորների զարգացումը կարող է կատարվել արտադրանքի քանակի, անվանացանկի

մեծացման կամ որակի բարձրացման ճանապարհով (օրինակ՝ սննդի, փայտամշակման կամ շինանյութերի արդյունաբերության մեջ) կամ արժեքի ավելացման շղթայում օղակների թվի մեծացման ճանապարհով (օրինակ՝ գունավոր մետաղների արդյունաբերության համար շղթայի ընդլայնումը մինչև մալուխների կամ էլեկտրաշարժիչների արտադրությունը՝ պղնձաձուլական կոմբինատի կառուցման հետ մեկտեղ):

Ինչպես հայտնի է, ճգնաժամը նաև շանս է՝ վերադիրքավորվելու և դուրս գալու ստեղծված իրավիճակից ավելի մրցունակ տնտեսությամբ: Մա, իր հերթին, ենթադրում է ոչ միայն առանձին միջոցառումների իրականացում, այլ՝ որակապես նոր տնտեսական քաղաքականության իրականացում: Ըստ որում, անհրաժեշտություն է առաջանում տարանջատել իրական և թվացյալ զարգացման միտում բնութագրող գործընթացները: Մասնավորապես,

- արտաքին առևտրային ապրանքաշրջանառության ավելացումը դեռ չի նշանակում մրցունակության բարձր մակարդակ և արտահանման ավելացում. այն կարող է ավելանալ ներմուծման աճի հաշվին և ավելացնել արտաքին առևտրի դեֆիցիտը,
- ներմուծման փոխարինման քաղաքականությունը դեռևս չի նշանակում արտահանման խթանման քաղաքականություն, որը թույլ է տալիս առևտրային միսիաներով, գործարար համաժողովներով, արտոնյալ վարկավորմամբ և արժույթային արդյունավետ քաղաքականությամբ խթանել երկրի արտահանման կարողությունը,
- տնտեսական մրցակցության աջակցությունը չի կարող նույնացվել հակամենաշնորհային պայքարի հետ, որը վերջ կոնի կլանների կողմից գների վերաբերյալ հանցավոր համաձայնություններին, որից տուժում են թե՛ բարեխիղճ ձեռներեցները, և թե՛ սպառողները ու տնտեսության մրցունակությունն ընդհանրապես,
- նոր աշխատատեղերի ստեղծումը դեռ չի նշանակում գործազրկության կրճատում և տնտեսության զարգացում, քանի որ միաժամանակ կարող են կրճատվել աշխատատեղեր տնտեսության այլ ոլորտներում,
- ներդրումների առկայությունը կարող է պայմանավորված լինել քաղաքականացված արտաքին ներդրումներով, որը դեռ չի նշանակում ներքին ներդրումների աճ և վստահության ձևավորում:

Այս տարբերությունները նկատելով, անհրաժեշտ է մշակել ազգային տնտեսության առանձնահատկություններից բխող տնտեսական դեղատոմսեր և բուժումը սկսել այնտեղից, որտեղից սկիզբ է առել հիվանդությունը, և բարձրացնել տնտեսական օրգանիզմի դիմադրողականությունը

1. ծավալուն և նպատակային ներդրումներ կատարել մարդկային կապիտալի մեջ,
2. արտոնյալ պայմաններ ստեղծել ինովացիաների և նոր տեխնոլոգիաների զարգացման և դրանց կիրառման համար,
3. ըստ ամենայնի աշխուժացնել փոքր և միջին ձեռներեցությունը հանրապետությունում,
4. պետական աջակցությամբ խթանել բնակարանային և արտադրական շինարարության ոլորտը,
5. արտոնյալ վարկեր տրամադրելիս առաջնահերթություն սահմանել կառուցվածքաստեղծ արտադրությունների և այլ գործարար ծրագրերի համար, որոնց իրականացնողներն առավել կենսունակ են ու մրցունակ և իրենց ետևից լոկոմոտիվի պես կարող են շարժել-տանել նաև մյուսներին,
6. պետության նախաձեռնությամբ զարկ տալ հանրային աշխատանքներին՝ հատկապես ենթակառուցվածքների զարգացման ասպարեզում,
7. մատչելի պայմաններով սկսել հիպոթեկային վարկավորում, որը դրականորեն կներազդի ընդհանուր տնտեսության առողջացման վրա,
8. կոշտ հարկային վարչարարության փոխարեն անցում դեպի ճկուն հարկային քաղաքականություն՝ աստիճանաբար անցում կատարելով նաև դեպի հարկային շրջանայնացում՝ հանրապետության ողջ տարածքով մեկ, ուր գործարարության խթանման նպատակով յուրաքանչյուր մարզի և բնակավայրի համար կսահմանվեն Երևանի և նրա ագլոմերացիայից տարբեր հարկային դրույքաչափեր,
9. ձևավորել ազատ տնտեսական գոտիներ,

10. իրականացնել տարբերակված մաքսային քաղաքականություն, որն ուղղված կլինի նոր սարքավորումների, նոր տեխնոլոգիաների ներմուծման խթանմանը, հետևաբար նաև՝ տեղական արտադրության մրցունակության բարձրացմանը,
11. անցում կատարել դեպի ցածր վարկերի տրամադրման նպատակային քաղաքականության՝ խթանելու գործարար աշխուժությունը,
12. անցնել «էժան» դրամի քաղաքականության, որը դրականորեն կանդրադառնա տնտեսության տարբեր ճյուղերի (մասնավորապես՝ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, զբոսաշրջության, այլ ոլորտների) մրցունակության բարձրացման վրա և կարող է հանգեցնել առևտրային հաշվեկշռի բացասական սալդոյի կրճատմանը:

Այս ամենը կարող է թույլ տալ խուսափել այն սխալներից, ինչ կատարվեցին 1998թ. ասիական, հետո նաև ռուսական ֆինանսական ճգնաժամի շրջանում, և առավելագույնս օգուտներ քաղել ստեղծված իրավիճակից:

Այս իրավիճակում մեզ համար կարևորագույն խնդիրներն են ոչ միայն տնտեսության վրա ֆինանսական ճգնաժամի հետևանքների վերացումը, այլև առաջացած սոցիալական խնդիրների ժամանակին և արդյունավետ լուծումները:

Միաժամանակ, լիարժեք ֆինանսական շուկայի կայացումը կարող է նպաստել համահայկական տնտեսական ներուժի և մրցակցային առավելությունների բացահայտմանն ու դրանց առավել արդյունավետ իրացմանը, որը կարող է հանգեցնել Հայաստանում տնտեսական իրական վերելքի: Ինչ վերաբերում է արդյունավետ ֆինանսական շուկայի կայացմանն ուղղված տնտեսական քաղաքականությանն, ապա առաջարկվում է այն նպատակաուղղել հարկային օրենսդրության կատարելագործմանը, ոչ պետական կենսաթոշակային հիմնադրամների, ապահովագրական շուկայի ձևավորմանը, ներդրումային ընկերությունների գործունեության աջակցությանը: Հայաստանում ֆինանսական շուկայի կայացման համար առանձնահատուկ կարևորություն է ձեռք բերում «բաց» ֆինանսական շուկայի քաղաքականության իրականացումը՝ կապիտալների փոխներթափանցման հնարավորությունների ապահովման, այդ թվում՝ Ռուսաստանի, Եվրոպայի առավել զարգացած ֆոնդային շուկաների հետ Հայաստանի շուկայի տեխնոլոգիական ինտեգրման շնորհիվ, ինչը իրացվելի գործիքների ի հայտ գալու միջոցով կհանգեցնի բուն շուկայի ակտիվացմանը, իսկ մյուս կողմից թույլ կտա այդ ծավալուն շուկաները հայ թողարկողների համար օգտագործել որպես կապիտալացման աղբյուրներ:

Պատճառներն ու լուծումներն այս հարցում միանգամայն պարզ են ու փոխկապակցված: Մեր համոզմամբ հիմնական պատճառն այն է, որ որքան էլ կատարելագործվում են առանձին երկրների զարգացման տնտեսական մոդելները, այնուամենայնիվ, տնտեսական զլուրալացման և ազգային տնտեսությունների միմյանցից աճող և բացահայտ փոխկախվածության պայմաններում տարբեր (առաջին հերթին՝ զարգացած) երկրների կառավարություններն այդպես էլ չեն կարողանում գտնել համաշխարհային տնտեսությունը համատեղ կառավարելու որևէ մոդել: Իսկ մինչ այդ կարող են լինել ոչ միայն ֆինանսական դեֆոլտներ, այլև պերմանենտ անկումներ, իսկ համաշխարհային ճգնաժամն, ամենայն հավանականությամբ, պարբերաբար կրկնվելու է:

Հայաստանի, ինչպես նաև ցանկացած երկրի վճարային հաշվեկշռի վրա ազդում են տվյալ երկրի բոլոր մակրոտնտեսական ցուցանիշները, ինչպիսիք են՝

- Ազգային եկամուտը, որը երկրի ռեզիդենտների վաստակած շահույթի, աշխատավարձի, շահաբաժինների, ռենտայի և տոկոսների ընդհանուր գումարն է:
- Տոկոսադրույքների մակարդակը, որը որոշում է վարկերի տրամադրման պայմանները: Այստեղ կարևոր է այն փաստը, որ տոկոսադրույքների բարձրացման գործընթացը ուղեկցվում է վճարային հաշվեկշռի դրական հաշվեմնացորդի մեծացմամբ: Բացի այդ, տոկոսադրույքների բարձրացումը երկրի արժեթղթերը միջազգային շուկայում դարձնում է առավել գրավիչ և խթանում նրա վաճառքը:
- Փողի զանգվածի շրջանառությունը և էմիսիայի ծավալը, որը ներքին շուկայում էականորեն ազդում է վճարային հաշվեկշռի վրա:
- Արժույթի փոխարժեքը, որպես երկրի մակրոտնտեսական ցուցանիշ, յուրահատուկ տեղ է գրավում վճարային հաշվեկշռի պետական կարգավորման միջոցների համակարգում:

- Մեծ ազդեցություն կարող է ունենալ վճարային հաշվեկշռի վրա նաև միջազգային արժու-
թաֆինանսական համակարգը:

Վճարային հաշվեկշռի միջազգային փորձը վկայում է, որ առավել արդյունավետ է ընթացիկ հաշվի՝ առևտրային հաշվեկշռի պետական կարգավորումը: Մասնավորապես, արտահանման խթանումն ապրանքների իրացման փուլում իրականացվում է հիմնականում ներագրելով գների վրա՝ արտահանողներին հարկային, վարկային արտոնություններ տրամադրելով և փոփոխելով արժույթային փոխարժեքը: Ինչ վերաբերում է ապրանքների արտահանման աճի և նոր շուկաներ գրավելու, ինչպես նաև արտահանման խթանման համալիր ծրագրի իրականացման հարցում ձեռնարկատերերին շահագրգռելու խնդրին, ապա պետությունն այդ կարող է անել արտահանման ավելացմանն ուղղված նպատակային վարկերի տրամադրման, տնտեսական և քաղաքական ռիսկերից ապահովագրման, հիմնական կապիտալի արտոնյալ ամորտիզացիոն մեխանիզմների և այլ նպաստավոր պայմանների ձևավորման միջոցով:

Արտաքին շուկաներում մրցակցության սրման պայմաններում առավելապես կարևորվում է արտահանման ուղղվածությունն ունեցող արտադրությունների կարգավորումն ու խթանումը ներ-
ճյուղային մասնագիտացման խորացման և տեղի ու արտերկրի ընկերությունների միջև հա-
մագործակցության զարգացման միջոցով: Բազմաթիվ երկրներում (Հնդկաստան, Չինաստան, Թաիլանդ) հատուկ ուշադրություն է դարձվում, մի կողմից գյուղատնտեսական արտադրանքի արտահանման խթանմանը, որը դիտարկվում է որպես «կանաչ նավթ», իսկ մյուս կողմից՝ նոր մեքենաների և սարքավորումների օգտագործմանն ու արտադրության արդիականաց-
մանը: Պետությունն ամեն կերպ փորձում է կողմնորոշել հայրենական արտադրությունները դեպի արտաքին շուկաներ, դրանց համար ռեսուրսներ հատկացնելով ավելին, քան ներքին շուկայի պահանջարկի բավարարմանն ուղղված արտադրություններին: Ընդամենը, արտահան-
ման խթանման քաղաքականությունը տարածվում է ամբողջ շղթայի վրա՝ սկսած արտերկրի շուկաների պահանջարկի ուսումնասիրությունից և վերջացած արտահանվող ապրանքների երաշխիքային սպասարկման կազմակերպման աջակցությունը:

Արտահանման խթանման մեթոդները սովորաբար կիրառվում են ավելի համալիր ձևով: Դրանք ներառում են արտահանողներին աջակցման արժույթային, վարկային, ֆինանսական, կազմակերպչական ձևեր, ներառյալ գովազդը, տեղեկատվության տրամադրումը և մասնագետ-
ների պատրաստումը: Արտահանման խթանման համար օգտագործվում է նաև կապիտալի արտահոսքն իր տարբեր ձևերով: Գաղտնիք չէ նաև, որ վճարային պահիվ հաշվեկշռի դեպքում ներմուծման կարգավորումն իրականացվում է դրա կրճատման և ներմուծման փոխարինման նպատակով հայրենական ապրանքների և ծառայությունների ծավալների ավելացմամբ:

Առևտրային հաշվեկշռի կարգավորման նպատակով գնալով ավելի լայն կիրառում են ստանում ոչ սակագնային արգելքներն ու սահմանափակումները, ինչպես նաև առաքող երկրնե-
րի հետ համաձայնություններն՝ այդ երկրներից արտահանման կամավոր սահմանափակման վերաբերյալ: Մասնավորապես նման մեթոդներ կիրառվել են ԱՄՆ-ի կողմից՝ Ճապոնիայի, Իսպանիայի, Մեքսիկայի և Բրազիլիայի հետ առևտրում՝ անցյալ դարի 80-ական թվականներին:

Ինչ վերաբերում է վճարային հաշվեկշռի «չերևացող» գործարքների գծով եկամուտների և վճարումների կարգավորմանն, ապա այդ նպատակով օգտագործվում են հետևյալ միջոցները.

- տվյալ երկրի զբոսաշրջիկների կողմից արժույթի արտահոսքի սահմանափակումներ,
- արտերկրից զբոսաշրջիկներ ներգրավելու նպատակով զբոսաշրջային ենթակառուց-
վածքների ստեղծման գործում պետության անմիջական կամ անուղղակի մասնակցություն,
- տրանսպորտային ծախսերի կրճատման նպատակով պետական բյուջեի ծախսերի հաշվին
նավերի ձեռքբերմանը և օգտագործմանն աջակցություն,
- պատենտների, լիցենզիաների, գիտատեխնիկական գործունեության արդյունքների առևտրից
ստացվող մուտքերի ավելացման նպատակով գիտահետազոտական աշխատանքների գծով
պետական ծախսերի ավելացում,
- աշխատուժի միգրացիայի կարգավորում:

Վճարային հաշվեկշռի պակասուրդի կրճատումն, այնուամենայնիվ, հաճախակի հակասու-
թյան մեջ է մտնում տնտեսական քաղաքականության այնպիսի նպատակների հետ, ինչպիսիք

են՝ տնտեսական աճի և զբաղվածության ապահովման խթանումը, որոնք պահանջում են տնտեսական ակտիվության, բյուջետային ծախսերի ավելացում և տոկոսադրույքների կրճատում: Վճարային հաշվեկշռի կարգավորման արդյունավետ միջոց է նաև ռազմական ծախսերի կրճատումը: Վերջինս, մասնավորապես, մինչև 2015թ. ԱՄՆ-ի վարչակազմի հոչակած նպատակներից մեկն է և հիմնական արդյունքը, որը ձեռք է բերվել ֆինանսական դեֆոլտից խուսափելու շուրջ բանակցությունների ժամանակ: Ընդսմին, ԱՄՆ-ի իշխանություններին չհաջողվեց խուսափել իր պետական պարտատոմսերի վարկանիշի անկումից, որն արձանագրեց նախ Standard and Poor's, ապա նաև՝ միջազգային այլ վարկանիշային գնահատման ընկերություններ, որն իր հերթին, բացասական ազդեցություն կթողնի ԱՄՆ-ի վճարային հաշվեկշռի վրա:

Այսպիսով, երկրի վճարային հաշվեկշիռը պատկերացում է տալիս տվյալ երկրի՝ համաշխարհային տնտեսությանը մասնակցության, նրա միջազգային տնտեսական կապերի կառուցվածքի, մասշտաբների և բնույթի մասին: Վճարային հաշվեկշիռը հաշվապահական տեսանկյունից միշտ գտնվում է հաշվեկշռված վիճակում, սակայն դրա առանձին բաժինները կարող են ունենալ դրական կամ բացասական հաշվեմնացորդ, որոնք ընդհանուր հանրագումարում արտահայտվում են հաշվեկշռված տեսքով: Բացի այդ, փորձը վկայում է, որ վճարային հաշվեկշռի վրա դրական կամ բացասական ազդեցություն են թողնում բազմաթիվ գործոններ, որոնց կարգավորման համար գոյություն ունեն հատուկ մեթոդներ և կոնկրետ ուղղություններ:

Հայաստանի Հանրապետությունը, բնութագրվելով որպես փոքր երկիր և ունենալով արտադրական արդյունքների սպառման համար ոչ բավարար տարողունակ ազգային շուկա, տնտեսական դինամիկ աճ ապահովելու համար պետք է ուղիներ փնտրի դուրս գալու միջազգային շուկա՝ զարգացնելով իր արտաքին առևտուրը: Սակայն, ՀՀ միջազգային առևտրի զարգացմանը դեռևս զգալի խոչընդոտում է երկրի շրջափակված լինելը, որի արդյունքում բարձրանում են ապրանքների տրանսպորտային ծախսերը, որն էլ բացասաբար է անդրադառնում արտաքին առևտրի իրականացման և զարգացման վրա: Հարկ է նշել, որ չնայած Հայաստանի և Թուրքիայի միջև առկա քաղաքական ոչ կայուն վիճակին, Հայաստանը ներկայումս ունի բավական սերտ առևտրատնտեսական կապեր Թուրքիայի հետ, որը կարող է ավելի զարգանալ, եթե երկու երկրների միջև լուծվեն քաղաքական անհամաձայնությունները:

Ներկայիս պայմաններում անհրաժեշտ է բացահայտել ՀՀ արտաքին առևտրի զարգացման ուղիները: Արտաքին առևտրի զարգացումը չպետք է դիտարկվի որպես ինքնաբերաբար ի հայտ եկող երևույթ, այլ այն պետք է համակարգվի և ուղղորդվի այնպես, որպեսզի խթանվի ՀՀ տնտեսական զարգացման ողջ գործընթացը, և այս իրավիճակում առանձնահատուկ կերպով կարևորվում է պետության դերը:

Հարկ է նշել, որ չնայած 2012թ. ակնկալվում էր արտահանման աճի տեմպերի գերազանցում՝ ներմուծման աճի տեմպերի նկատմամբ, այդուհանդերձ առևտրային հաշվի պակասուրդը մնում է անցանկալի մակարդակի վրա¹: Այսինքն՝ արտահանման աճի տեմպի պատճառ եղել են ոչ թե հիմնադրված նոր ձեռնարկություն կամ կատարված որևէ դրական քայլ, այլ միջազգային բարենպաստ պայմանները:

Միայն հանքարդյունաբերության արտադրանքն ապահովում է ՀՀ ամբողջ արտահանման կեսից ավելին: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է ձեռնարկել միջոցառումներ բարելավելու ՀՀ արտաքին առևտրի ապրանքային կառուցվածքը, մասնավորապես ընդլայնել ապրանքային կառուցվածքը: Ներմուծման ծավալների անընդհատ մեծացման և արտահանման նման սահմանափակ կառուցվածքի պայմաններում անհրաժեշտ է խթանել արտահանման ներուժ ունեցող ձեռնարկությունների և ներմուծումը փոխարինող արտադրությունների զարգացումը, ինչը, մասնավորապես ամրագրված է ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրում²:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ-ի վճարային հաշվեկշռին բնորոշ է խրոնիկ բացասական հաշվեմնացորդը գլխավորապես առևտրային հաշվեկշռի գծով, խիստ կարևորվում է տարբեր միջոցառումների ձեռնարկումն առևտրային հաշվեկշռի կարգավորման նպատակով:

¹ www.cba.am.

² ՀՀ կառավարության ծրագիրը, Երևան, 2012թ., հունիսի 18:

Հայաստանում ստեղծված նոր ձեռնարկությունները լուրջ խնդիրների են հանդիպում օտարերկրյա բազմամյա փորձ ունեցող ձեռնարկությունների կողմից թողարկված ապրանքների հետ մրցակցության պայմաններում: Այս առումով անհրաժեշտություն է առաջացել իրականացնել չափավոր և ժամանակավոր պետական հովանավորչական քաղաքականություն, քանի որ ժամանակի ընթացքում արտադրության ծախսերը կարող են նվազել և դառնալ հարաբերակա- նորեն ավելի մրցունակ, ինչին կարող է նպաստել նաև ներկայումս տեղ գտած դրամի ար- ժեզրկումը: Նոր ձևավորվող ձեռնարկությունների հովանավորչությունը կարող է արտահայտ- վել նաև ներմուծումը փոխարինող նպատակաուղղված առևտրային քաղաքականության գործիքներից մեկը՝ առևտրային հաշվեկշիռը կարգավորելու նպատակով:

ՀՀ առևտրային հաշվեկշռի կարգավորման գործում անհրաժեշտ են ինչպես տեղական, այնպես էլ օտարերկրյա ներդրումները: Հարկ է նշել, որ կապիտալի և ֆինանսական շարժի հաշվում շատ փոքր տեսակարար կշիռ են կազմում պորտֆելային ներդրումները, ինչը պայմա- նավորված է նաև Հայաստանում արժեթղթերի շուկայի թերզարգացածությամբ: Կապիտալի ներ- հոսքը հիմնականում իրականացվում է օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների տեսքով: ՕՈՒՆ- երի արդյունքն առավելագույն դարձնելու համար անհրաժեշտ է դրանք նպատակաուղղված վերաբաշխել արտահանման ներուժ ունեցող տնտեսական գործունեության ոլորտներում, որոնցից են թեթև արդյունաբերությունը, քիմիական արդյունաբերությունը, հանքահումքային արդյունա- բերությունը, սննդի և գյուղատնտեսական վերամշակող արդյունաբերությունը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՈՒԱԶՆԱՅԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՎՃԱՐԱՅԻՆ ԶԱՇՎԵԿՇՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԼԻՊԱՐԻՏՏԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, տ.գ.դ., պրոֆեսոր

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ

ՂԱԿԻԹ ՎԼԱԴԻՄԻՐԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, տ.գ.դ.

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող

Համառոտագիր

Ներկայումս գոյություն ունեցող տնտեսական և սոցիալական բազմաթիվ խնդիրների լուծումը պա- հանջում է տնտեսական քաղաքականության մշակման և իրականացման համալիր մոտեցում, որն, իր հերթին կարող է նպաստել երկրի վճարային հաշվեկշռի արդյունավետ կարգավորմանը և ազգային տնտեսության զարգացմանը: Անկախության տարիներին աստիճանաբար արմատավորվող տնտեսու- թյան կառավարման արդյունավետ քաղաքականությունը նպատակաուղղվում է ինչպես ներքին շուկայի խնդիրների լուծմանն ու հեռանկարային ծրագրերի մշակմանը, այնպես էլ արտաքին տնտեսական կա- պերի կառավարման և տեղական ինքնակառավարման բոլոր օղակներում ժողովրդավարական սկզբունք- ների արմատավորմանը և զարգացմանը: Այս առումով կարևոր է հաշվի առնել, որ ցանկացած երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման գործընթացում, գոյություն ունեն ոչ միայն ընդհանուր բնույթ կրող հիմնախնդիրներ, որոնք հատուկ են տվյալ երկրին, այլև արտաքին վճարային յուրահատուկ հիմնա- հարցեր, որոնց հանդեպ անհրաժեշտ է որդեգրել տեղական պայմանների համար կիրառելի մոտեցումներ և սկզբունքներ:

Բանալի բառեր. տնտեսական քաղաքականություն, վճարային հաշվեկշիռ, արտահանում, ներմուծում, առևտրային հաշվեկշիռ, հարկային վարչարարություն, մաքսային քաղաքականություն, ինովացիա, մրցունակություն, օտարերկրյա ներդրումներ:

ПРИОРИТЕТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПЛАТЕЖНОГО БАЛАНСА

ВЛАДИМИР ЛИПАРИТОВИЧ АРУТЮНЯН, д.э.н., профессор
директор Института экономики им. М.Котаняна НАН РА, член-корр. НАН РА

ДАВИТ ВЛАДИМИРОВИЧ АРУТЮНЯН, д.э.н.
старший научный сотрудник Института экономики им. М. Котаняна НАН РА

Аннотация

Решение существующих в настоящее время многочисленных социально-экономических проблем требует комплексного подхода к разработке и реализации экономической политики, что, в свою очередь, может способствовать эффективному регулированию платежного баланса страны и развитию национальной экономики. Эффективная политика управления экономикой, постепенно реализующаяся в годы независимости, нацелена как на решение проблем внутреннего рынка и разработку перспективных программ, так и на управление внешнеэкономическими связями, а также внедрение и развитие демократических принципов во все звенья местного самоуправления. В связи с этим важно иметь в виду, что в процессе социально-экономического развития любой страны существуют проблемы не только общего характера, но и особые внешние платежные проблемы, являющиеся специфическими для данной страны, по которым необходимо принимать приемлемые для местных условий подходы и принципы.

Ключевые слова: экономическая политика, платежный баланс, экспорт, импорт, торговый баланс, налоговое администрирование, таможенная политика, инновации, конкурентоспособность, иностранные инвестиции.

ECONOMIC POLICY PRIORITIES AND THE PROSPECTS OF IMPROVING THE STATE REGULATION OF THE BALANCE OF PAYMENTS

VLADIMIR LIPARIT HARUTYUNYAN, Doctor of Sciences (Economics), Professor
Director, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia
Corresponding Member, National Academy of Sciences, Republic of Armenia

DAVIT VLADIMIR HARUTYUNYAN, Doctor of Sciences (Economics)
Senior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics
National Academy of Sciences, Republic of Armenia

Abstract

Addressing many of currently existing economic and social issues requires a complex approach to the design and implementation of the economic policy that, in its turn could contribute to the effective regulation of the balance of payments the development of the national economy. Since the years of independence the effective policy of managing the economy being shaped has been aimed at addressing the domestic market issues and designing prospective projects, managing foreign economic relations, and at introducing democratic principles and strengthening democracy at all levels of the local self-governance. Therefore, one must take into account the fact that in the process of socioeconomic development of any nation, not only general issues could be addressed that are specific to a given nation, but also issues of external payments could be addressed by adopting approaches and principles that are unique to the local settings.

Keywords: Economic policy, balance of payments, exports, imports, trade balance, tax administration, customs policy, innovation, competitiveness, foreign investments.